

УДК 351.746.1

Підхід до оцінювання безпекового середовища при вирішенні питань оборонного огляду

Володимир Троцько,

кандидат військових наук, начальник відділу
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України

Ігор Чернозубкін,

кандидат технічних наук,
доцент кафедри міжнародної інформації
Університету економіки і права „Крок”

Лариса Троцько,

старший науковий співробітник
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України

Автори статті пропонують підхід, на основі якого можна оцінювати безпекове середовище України, керуючись довготривалими прогностичними характеристиками. Для оцінювання пропонується застосовувати експертні судження стосовно можливості загроз в майбутньому.

Ключові слова: оборонний огляд, безпекове середовище, національні інтереси.

The authors of the article offer an approach, on the basis of which it is possible to assess the security environment of Ukraine, following the long predictive characteristics. For the evaluation it is suggested to apply experts' estimation concerning possibility of threats in the future.

Keywords: defense review, security environment, national interests.

Одним з елементів проведення оборонного огляду в різних країнах є оцінювання безпекового середовища. Під цим терміном звичайно розуміють

сукупність суб'єктів штучного чи природного походження, які становлять або можуть становити небезпеку національним інтересам окремої держави і для нейтралізації яких необхідне залучення (застосування) Збройних Сил та/або інших військових формувань України. До нього входять: окремі держави та їх національні інтереси (економічні, політичні, військові та ін.); природне середовище; окремі особи, організації, політичні партії тощо; інформаційний простір держави; інші суб'єкти.

З огляду на широкий спектр охоплення суб'єктів, що оцінюються, їх різноплановість, значні відмінності в характеристиках загроз, невизначеність прогнозних характеристик здійснення оцінювання безпекового середовища являє складний аналітичний процес, який не має єдиної методології. Про результати такого оцінювання можна судити з багатьох відкритих іноземних публікацій [1 - 3], де наводяться лише концептуальні схеми його здійснення. Наприклад, оцінювання за трьома рівнями – внутрішня безпека, регіональні питання, глобальна безпека. Подібні підходи є основою стратегічного бачення майбутнього та вироблення політики в галузі безпеки, тому вивчення підходів до здійснення такого оцінювання завжди буде актуальним завданням. Завдання оцінки ускладнюється необхідністю вироблення практичних рекомендацій стосовно можливих сценаріїв розвитку безпекового середовища, їх масштабу, характеру, тривалості та наслідків.

Метою статті є вироблення підходу, який би дозволяв за єдиною схемою здійснювати оцінювання безпекового середовища для України. Досягнення цієї мети дозволить виконувати аналіз безпекового середовища, виходячи не просто з переліку фактів, що його характеризують, а з надання хронологічного порядку виникнення у майбутньому, відокремивши факти, що безпосередньо впливають на забезпечення безпеки, від тих, що здійснюють лише опосередкований вплив. В такому контексті завдання оцінювання безпекового середовища ще не вирішувалось.

Будь-який оборонний огляд має означені часові межі. Хоча ці межі досить значні (15 і більше років), найважливішим питанням в оцінці безпекового середовища залишається питання, які загрози національній безпеці будуть актуальними в цей період. Використання чинного законодавства України, зокрема Закону „Про основи національної безпеки” [4] є малопродуктивним. З наведеного в цьому документі переліку загроз неможливо судити про їх предметну сторону (джерело, інтенсивність прояву, час виникнення та інші характеристики), а це, у свою чергу, не дає відповіді на питання щодо подальших кроків оборонного огляду – вироблення можливих сценаріїв та ситуацій, в яких братимуть участь Збройні Сили України та інші військові формування.

Пропонований нами підхід ґрунтується на таких аспектах: 1) змінність

середовища безпеки протягом прогнозованого періоду та необхідність здійснення його постійного моніторингу; 2) можливість експертного оцінювання майбутніх подій; 3) прогнозування подій здійснюється лише на основі прогнозованих очікувань.

Цей підхід складається з кількох етапів. На першому етапі виокремлюються групи, в яких буде здійснюватися прогнозне оцінювання загроз. Для багатьох держав такі групи є традиційними. Наприклад, питання суверенітету і територіальної цілісності традиційно є ключовими для кожної держави. Збройні сили більшості держав створюються і функціонують власне для забезпечення вирішення завдань за цими групами. Кількість цих груп може змінюватися (доповнюватися, коригуватися) з плином часу, особливо в умовах проявів так званого „стратегічного шоку” (Strategic Shocks) [5] – різкої зміни геополітичної обстановки під впливом глобальних подій. Прикладами таких змін є розпад СРСР 1991 року, події 11 вересня 2001 року в США. Попередній аналіз дозволив визначити групи, характерні для України, - територіальна цілісність, державний суверенітет, природні (екологічні) катастрофи, техногенні катастрофи, злочинність, міграція. Відносно новими групами, які виникли в останні десять років, є міжнародний тероризм і піратство.

На другому етапі ці групи (кожна окремо) оцінюються за порівняльною шкалою. Такий принцип прогнозування був застосований ще в 1980-х роках [6] і передбачав використання шкали із значеннями від -8 до +8. Нижче наводиться відповідна порівняльна **таблиця 1**.

Таблиця 1

Порівняльна шкала для здійснення прогнозованого оцінювання безпекового середовища

№ з/п	Значення	Визначення
1	0	Загроза не змінюється
2	2 (-2)	Невелике збільшення (зменшення) загрози
3	4 (-4)	Велике збільшення (зменшення) загрози
4	6 (-6)	Значне збільшення (зменшення) загрози
5	8 (-8)	Максимальне збільшення (зменшення) загрози
6	1, 3, 5, 7, -1, -3, -5, -7	Проміжні значення між двома сусідніми визначеннями

Оцінювання здійснюється групою експертів у відповідності до очікуваних подій за двома варіантами — оптимістичним і песимістичним. При оцінюванні за оптимістичним варіантом робиться припущення, що дія загроз буде вчасно локалізована політичними, дипломатичними та іншими засобами. За такого припущення оцінювання буде тяжіти до зниження дії загроз у порівнянні зі станом найпершого року оцінювання (наприклад,

2009 року). При оцінюванні за песимістичним варіантом припускається найгірший варіант розвитку прогнозу, за якого дію загроз не вдасться локалізувати, і вони будуть загострюватися, спричиняючи збереження значного ризику появи конфліктної ситуації в Україні. Приклад такого оцінювання з короткими поясненнями для групи „територіальна цілісність” наведений в **таблиці 2**.

В **таблиці 2** для групи „територіальна цілісність” взяті три проблемні питання, що існують нині в Україні – перебування на території України іноземних військ, невирішеність питання делімітації та демаркації державного кордону України з деякими суміжними державами та економічна діяльність на прикордонних територіях, частина з яких неврегульована. Прогнозовані припущення ґрунтуються на міркуваннях, що перебування іноземних військ може продовжитися (песимістичний варіант) або завершитися (оптимістичний варіант) після закінчення дії договору між Україною та Російською Федерацією щодо перебування Чорноморського флоту РФ на території України. Песимістичний і оптимістичний варіанти передбачають незмінність у вирішенні питань демаркації та делімітації державного кордону України з рядом суміжних держав до 2025 року та збереження проблеми економічної діяльності на прикордонних територіях з Україною. Вважається, що для зміни ситуації за цими проблемними питаннями немає політичних та економічних передумов.

Подібні оцінювання проводяться і стосовно інших прогнозних груп. Варіанти загальної прогнозної оцінки з числовими значеннями для оптимістичного і песимістичного варіантів наведено в **таблицях 3 і 4**.

На третьому етапі за результатом такого оцінювання доцільно побудувати графіки прогнозованого значення загроз (прогнозовану динаміку загроз) за оптимістичним і песимістичним варіантами (див. **графік**). Такі графіки дають можливість отримати цілісну картину розвитку безпекового середовища для України. Наприклад, з наведеного **графіка** можна зробити висновок, що протягом прогнозованого періоду в найкращому випадку рівень загрози для України не зміниться (ймовірність поліпшення безпекового середовища досить незначна). З уваги на сучасну ситуацію, передумов для такого поліпшення немає. Це можна пояснити вичерпанням потенціалу мирного врегулювання, обумовленого розпадом СРСР і формуванням нової геополітичної обстановки.

Більш детальне пояснення може бути зроблене, виходячи з результатів прогнозного оцінювання. Зрозуміло, що для такої далекої перспективи зазначені оцінювання безпекового середовища можуть мати лише приблизний характер. Моніторинг його змін має здійснюватися на постійній основі – щороку та у випадку різкої зміни воєнно-політичної обстановки – епізодично (у відповідності з різкою зміною геополітичної обстановки).

Таблиця 2

Варіант оцінювання групи „територіальна цілісність”
з короткими поясненнями

Рік	Песимістичний варіант			Оптимістичний варіант			Оцінка
	Коротке пояснення	Оцінка	Коротке пояснення	Коротке пояснення	Оцінка		
2010	Збереження невирішених питань делімітації та демаркації на окремих ділянках державного кордону України	0	Збереження економічної діяльності на прикордонних територіях (неврегульованих)	0	Збереження невирішених питань делімітації та демаркації на окремих ділянках державного кордону України	0	
2011	-//-	0	-//-	-//-	-//-	0	
2012	-//-	0	-//-	-//-	-//-	0	
2013	Активізація намагаєшся щодо продовження перебування інозем. військ на території України	2	Активізація намагаєшся щодо продовження перебування іноземних військ на території України	-//-	Збереження економічної діяльності на прикордонних територіях (неврегульованих)	2	
2014	-//-	2	-//-	-//-	-//-	2	
2015	-//-	2	-//-	-//-	-//-	2	

Підхід до оцінювання безпекового середовища
при вирішенні питань оборонного огляду

Володимир Троцько, Ігор Чернозубкін

Рік	Песимістичний варіант			Оптимістичний варіант		
	Коротке пояснення	Оцінка	Оцінка	Коротке пояснення	Оцінка	Оцінка
2016	Крайнє загострення питання щодо перебування іноземних військ на території України	-/-	4	Загострення питання щодо перебування іноземних військ на території України	-/-	3
2017	-/-	-/-	4	-/-	-/-	3
2018	-/-	-/-	4	Вирішення питання приєднання іноземних військ на території України	-/-	2
2019	Продовження перебування іноземних військ на території України	-/-	2	Виведення іноземних військ з території України	-/-	0
2020	-/-	-/-	2	Виведення (відсутність) іноземних військ з території України	-/-	0
2021	-/-	-/-	2	-/-	-/-	0
2022	-/-	-/-	2	-/-	-/-	0
2023	-/-	-/-	2	-/-	-/-	0
2024	-/-	-/-	2	-/-	-/-	0
2025	-/-	-/-	2	-/-	-/-	0

Таблиця 3

Загальні прогнози оцінки
та їх середнє значення за оптимістичним варіантом

Рік	Територ. цілісність	Суверенітет	Екологія	Техногенні катастрофи	Злочинність	Міграція	Тероризм	Пірагство	Середнє
2010	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2011	0	0	-2	-2	0	2	0	-2	-0,5
2012	0	0	-2	-2	0	2	0	-2	-0,5
2013	2	0	-2	-2	0	2	0	-2	-0,25
2014	2	2	-2	-2	0	2	0	-2	0
2015	2	4	-2	-2	0	2	0	-2	0,25
2016	3	4	-2	-2	0	2	0	-2	0,5
2017	3	4	-2	-2	0	2	0	-2	0,5
2018	2	4	-2	-2	0	2	0	-2	0,25
2019	0	4	-2	-2	0	2	0	-2	0
2020	0	2	-2	-2	0	2	0	-2	-0,25
2021	0	2	-2	-2	0	2	0	-2	-0,25
2022	0	2	-2	-2	0	2	0	-2	-0,25
2023	0	2	-2	-2	0	2	0	-2	-0,25
2024	0	2	-2	-2	0	2	0	-2	-0,25
2025	0	2	-2	-2	0	2	0	-2	-0,25

Таблиця 4

Загальні прогностичні оцінки
та їх середнє значення за пєсимістичним варіантом

Рік	Тєриторіальна цїлісність	Суверенітет	Екологія	Тєхногенні катастрофи	Злочинність	Міграція	Тєроризм	Пірагство	Сєреднє
2010	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2011	0	0	2	2	0	2	2	2	1,25
2012	0	0	2	2	2	2	2	2	1,5
2013	2	0	2	2	0	2	2	2	1,5
2014	2	2	2	2	0	2	2	2	1,75
2015	2	6	2	2	0	4	2	2	2,5
2016	4	6	2	2	0	4	2	2	2,75
2017	4	6	2	2	0	4	2	2	2,75
2018	4	6	2	2	0	4	2	2	2,75
2019	2	6	2	2	0	4	2	2	2,5
2020	2	6	2	2	0	4	2	2	2,5
2021	2	6	2	2	0	6	2	2	2,75
2022	2	6	2	2	0	6	2	2	2,75
2023	2	6	2	2	0	6	2	2	2,75
2024	2	6	2	2	0	6	2	2	2,75
2025	2	6	2	2	0	6	2	2	2,75

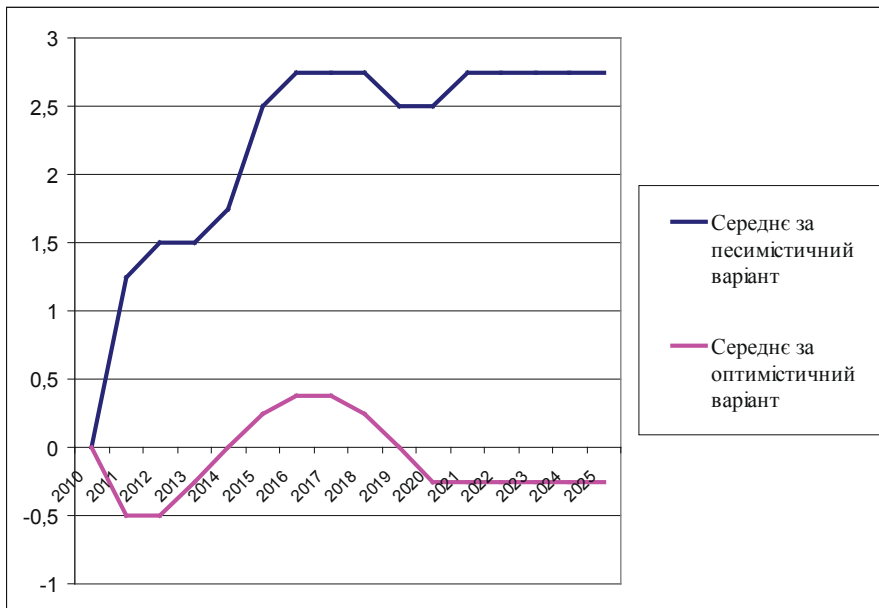
Графік

**Варіант динаміки загроз безпекового середовища
для використання в оборонному огляді**

Висновки

Запропонований підхід можна вважати базовим для удосконалення методології підготовки і проведення оборонного огляду. За своєю результативністю його доцільно використовувати перед проведенням оборонного огляду, оскільки збирання і опрацювання інформації для аналізу потребує значних інформаційних, часових та інтелектуальних ресурсів. Подібний підготовчий аналіз здійснюється, наприклад, у Великій Британії [1]. Запропонований підхід дає цілісну картину стану безпекового середовища та його розвитку на перспективу регіонального характеру, тобто аналізується стан держави та її найближче оточення. Така постановка питання тісніше „прив’язує” практичні питання розвитку Збройних Сил України, інших військових формувань до змін безпекового середовища.

Напрямом подальшого розвитку запропонованого підходу має бути створення відповідної методики оцінювання безпекового середовища для використання в оборонному огляді України.

Література:

1. Adaptability and Partnership: Issues for the Strategic Defence Review Presented to Parliament by the Secretary of State for Defence By Command of Her Majesty February 2010 [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: http://en.wikipedia.org/wiki/Adaptability_and_Partnership:_Issues_for_the_Strategic_Defence_Review.

2. Global Trends 2025: A Transformed World [Електронний ресурс] // Доступ до ресурсу: www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html.

3. Mapping the global future Report of the National Intelligence Council's 2020 Project Based on Consultations With Nongovernmental Experts Around the World [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: http://www.dni.gov/nic/NIC_globaltrend2020.html

4. „Про основи національної безпеки України”. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №39, ст. 351) {Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3200-IV (3200-15) від 15.12.2005, ВВР, 2006, №14, ст. 116} [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15>.

5. Strategic Trends Programme Global Strategic Trends – Out to 2040 Fourth Edition p. 109 [Електронний ресурс] // Доступ до ресурсу Доступ до ресурсу: <http://www.mod.uk/DefenceInternet/MicroSite/DCDC/OurPublications/StrategicTrends+Programme/>.

6. Кернс К., Саати Т. Аналитическое планирование: анализ систем / Кернс К., Саати Т.; пер. с англ. В. Г. Вачнадзе. - М.: Радио и связь, - 1991. - С. 152.